

l'Alt Pirineu. El que escriu hi va estar d'acord, però va afegir que el llibre d'Antoni Martí s'emmarca en el debat sobre els límits de la història amb els relats de no-ficció.³

En definitiva, aquest és un llibre de lectura obligatòria per als que vulguin incrementar els seus coneixements sobre l'Alt Pirineu català i Andorra a la primera meitat del segle XIX, alhora que sobre la lluita fratricida entre els defensors de l'Antic Règim, com Antoni Martí, i els liberals, que eren identificats pels partidaris de l'absolutisme com a «negres». A més, Gallart es mostra com un autor que es podrà citar en obres de no-ficció com les de Teresa Pàmies, Javier Cercas o Emmanuel Carrère.

Josep PICH MITJANA
Universitat Pompeu Fabra

MARTÍN PASCUAL, Llúcia [ed.] (2022). *Bestiari medieval*. Barcelona: Barcino - Fundació Carulla, 216 p.

Georges-Louis Leclerc (1707-1788), destacat biòleg francès, qui va influir en les teories de Charles

Darwin i Jean-Baptiste Lamarck, comenta a la seva obra *Histoire naturelle, générale et particulière: Quadrupèdes* que «la nature est le trône extérieur de la magnificence divine» («la natura és el tron visible de la majestat divina»). La naturalesa concebuda com a obra de Déu, reflex de l'essència del seu Creador, no és una idea pròpia de Leclerc, sinó una visió del món d'arrels cristianes i medievals. És dins aquesta visió que s'ha de contextualitzar *Bestiari medieval*, obra que convida el lector a conèixer els animals des d'una òptica moralitzant.

La simbologia animal d'arrel medieval continua viva a la nostra llengua. Si treballem de forma constant som com formigues, si som astuts som com guineus i si som com ases actuem sent curts d'enteniment. Al *Bestiari* editat per Martín Pascual trobem, entre molts altres, aquests tres animals i les mateixes simbologies, cosa que prova que expressions catalanes avui en ús ja van arrelar, com a mínim, a l'edat mitjana.

El bestiari no té voluntat científica, sinó moralitzadora. Els éssers descrits eren matèria per enriquir els sermons dels predicadors, especialment mendicants. El que es pretenia amb el text del bestiari era fer la doctrina cristiana més entenedora i propera als fidels, amb exemples d'animals que eren part de l'imaginari col·lectiu de

---

3. <https://www.youtube.com/watch?v=X-ScKypzXpnQ>. Consultat el 2 de gener de 2023.

la societat cristiana. Una lectura atenta dels sermons de Vicenç Ferrer o de *Lo cristià* d'Eiximenis permet observar l'ús habitual que fan aquests predicadors de la simbologia animal, com, per exemple, la luxúria femenina criticada mitjançant l'exemple de les sirenes, descrites al *Bestiari* com uns éssers femenins luxuriosos i malvats. Així doncs, el bestiari té un valor innegable des de l'òptica del didactisme, perquè dos predicadors de gran prestigi a l'edat mitjana, Ferrer i Eiximenis, l'usen per adoctrinar amb més eficàcia.

Animals exòtics per als catalanoparlants medievals, com tigres i panteres, també propers, com formigues i gossos, i altres de llegendaris, com l'au fènix i l'orifant, són rarament descrits des de la biologia, sovint més fantàsica que científica. El que el lector troba a l'obra editada per Martín Pascual és un text que conté quaranta-cinc capítols que són descripcions de quaranta-cinc bèsties que ens donen una lliçó moralitzant. De fet, el títol del bestiari editat és molt indicatiu d'aquesta intencionalitat doctrinal: *Llibre de natures de bèsties e d'ocells e de llur significació*.

L'obra constitueix una imprescindible aportació a l'estudi de la tradició animalística a la Corona d'Aragó. Pulcrament editat, la monografia posa en relleu la notable importància de la simbologia dels animals als regnes

i territoris de parla catalana, vinculant-lo amb el context europeu coetani. L'estructura del llibre és precisa: una introducció que conté un estudi de la formació dels bestiaris en català, des dels *Physiologi* fins als bestiaris italians (p. 9-29). Posteriorment, es fa una concisa anàlisi dels animals presents a la literatura catalana medieval (p. 31-61). Més endavant, l'autora realitza una detallada descripció de les fonts primàries. Aquí s'explica que el bestiari català és una traducció catalana, aproximadament del segle XIV, d'una obra toscana, el *Libro delle natura degli animali*, que tingué un èxit destacable dins la literatura moralitzant durant tota la baixa edat mitjana (p. 31-76).

És una llàstima que l'autoria d'aquesta traducció catalana del bestiari italià sigui avui desconeguda. Els traductors, ahir i avui, traslladen una veu literària d'una llengua a una altra, convertint-se en ambaixadors culturals i també en personatges històrics de notable interès pel seu paper en la difusió del coneixement. A la Corona d'Aragó es conserven dos manuscrits complets del bestiari, els A i B, editats per Saverino Panunzio en dos volums de la col·lecció «Els nostres clàssics» de Barcino, respectant la grafia original⁴. Ara, Martín

4. Els manuscrits A i B tenen, respectivament, les següents signatures: Barcelona,

Pascual realitza una edició rigorosa i amena basant-se en el manuscrit A, el text més complet i proper a l'original toscà. El rigor l'aconsegueix depurant errors tot revisant de primera mà tots els testimonis documentals conservats, complets i també fragmentaris; d'alguns d'aquests últims no en tenia notícia Panunzio i són fruit de la recerca de Martín Pascual. A més, s'han analitzat les notícies de bestiaris perduts, però documentats en altres fonts primàries, a més de revisar el manuscrit del *Libro delle natura degli animali*. Tot això ha servit per fer esmenes al text del manuscrit A. Alhora, la present edició ha regularitzat l'ortografia per acostar eficaçment aquesta obra literària medieval als lectors del segle XXI (p. 95-177).

S'ha d'assenyalar que cada testimoni documental del bestiarí català pot presentar força variacions perquè eren obres d'ús de predicadors, que les modificaven segons les seves necessitats a cada moment. També és important esmentar que l'edició de Martín Pascual no és una edició crítica del bestiarí perquè encara avui no es té un *stemma codicum*, ja que alguns manuscrits els ha descobert l'autora recentment i és necessària més recerca.

El següent apartat del llibre és un conjunt de làmines d'animals que són reproduccions fotogràfiques extretes de manuscrits que contenen bestiari llatins, car els textos catalans no contenen imatges (p. 77-94). Són fonts primàries conservades a la British Library, University of Aberdeen, National Library of the Netherlands i la Bibliothèque municipale de Chalon-sur-Saône. Cada làmina s'acompanya d'un bell fragment de l'edició del bestiarí en català, que fa referència a l'animal representat a la il·luminació. Per acabar, el lector troba un apèndix amb ampliacions i modificacions del manuscrit B i una succinta bibliografia (p. 179-212).

Una lectura suggeridora, àgil i entenedora, una obra pensada per a especialistes però també per a un públic culte més ampli, que vulgui gaudir d'un text, el bestiarí, que té el poder de fascinar acadèmics i no acadèmics.

Pablo José ALCOVER CATEURA
Universitat de les Illes Balears